

CRKVENI AUTORITET I ISTINA VJERE

Nedjeljko Ante Ančić

Danas je teško govoriti o autoritetu, kada je on u krizi na gotovo svim područjima ljudskog života: u obitelji, društvu i njegovim institucijama, u sferi duha, tradicije i same religije. Uzroci te krize su višestruki i višeslojni. Na njih se ovdje ne možemo osvrnati već samo utvrđujemo očiglednu činjenicu da su različite vrste autoriteta znatno poljuljane ili pak u samom raspadu, što nam otežava, ali i nameće, raspravu o crkvenom autoritetu. Isto tako, problematično je govoriti o prihvaćanju autoriteta, jer se nerijetko poslušnost poistovjećuje sa slijepim podvrgavanjem i gubitkom vlastite slobode odlučivanja, pa prema tome, i s nemogućnošću samoostvarenja čovjeka kao osobe.

Ako imamo u vidu svekoliku krizu autoriteta, ne začuđuje što se jedna od značajnih tema današnje diskusije u ekleziologiji odnosi na pitanje crkvenog učiteljstva kao mjerodavnog autoriteta za katoličkog vjernika. Posebice je pažnja usmjerena na njegovo oblikovanje i očitovanje kroz povijest, na obvezatnost kvalificiranih učiteljskih izričaja, kao i na narav i stupanj prihvaćanja koje vjernici dužuju učiteljstvu Crkve i kad ne govori nezabludivo.¹ Poznavajući povijest crkvenog autoriteta s njezinim temeljitim promjenama, nedostacima i promašajima, današnji kršćanin ima trijezniji, da ne kažemo kritički, odnos prema njemu nego ljudi prijašnjih vremena ne dovodeći u pitanje samo njegovo postojanje. Autoritet u stvarima vjere kao kvalificirana instanca u Crkvi proizilazi iz same naravi kršćanske Objave. Ona je Božje samoočitovanje u Isusu Kristu upućeno svim ljudima. Evanđelje stavlja kao uvjet čovjekova spasenja prihvaćanje Božje ponude u Kristu vjerom. Budući da kršćanska poruka u svojoj naravi ima univerzalni karakter i da je za čovjeka od bitne važnosti, onda i pri njezinu prenošenju i posredovanju kroz povijest, mora biti osiguran njezin identitet i neiskrivljeno tumačenje. Bog ne bi mogao ostvariti svoj naum da čovjeka spasi i prigrlji u svoje zajedništvo ako ne bi u povijesnom ostvarenju toga plana ugradio i djelotvornu zaštitu od ljudskog iskrivljavanja i zabluda. Tu ulogu ima dar Duha koji je obećan Crkvi kao cjelini pomoću kojega ona iskazuje neprevarljivost u vjerovanju. Već od prvih stoljeća Crkva se u sučeljavanju s različitim vrstama krivovjerja, čuvajući svoju istovjetnost, a ujedno izričući se na nov način, oslanja na tri njoj imanentna stupa istine vjere: Sveto pismo, simbol vjere i neprekinuti niz apostolskih nasljednika. U tom kontekstu valja gledati porijeklo i opravdanost autoriteta koji je bitno u službi očuvanja kontinuiteta i tumačenja vjere bez obzira na njegove možebitne manjkavosti i zablude.

Nedvojbeno je temeljna novina kršćanstva da u povijesnoj objavi Isusa Krista vidi povlašteno mjesto susreta s istinom Božjom. U pitanju vjerodostojnog posredovanja i prenošenja te istine vjere među kršćanskim Crkvama danas postoje duboke razlike. Suprotnost shvaćanja posebice se očituje u

¹ Usp. *Lexikon der katholischen Dogmatik*, Herder, Freiburg 1987, str. 316.

različitom vrednovanju uloge učiteljstva za posredovanje Objave.² Iako evanđelička teologija u posljednje vrijeme, suočena s "kaosom u naučavanju" kao posljedice nepostojanje mjerodavne učiteljske instance, aktualizira ovaj problem, nipošto ne znači da ona prihvaća crkveno učiteljstvo u onom obliku i funkciji kako ga shvaća i tumači katolička teologija. Bojeći se "okrnjiti suverenitet riječi Božje" (?), među protestantskim teolozima prevladava stajalište da nerazorivost Crkve nije nužno vezana uz nezabludivost neke crkvene ustanove. Obećanje Duha Crkvi oni tumače u smislu da Bog ne prepušta Crkvu samoj sebi da propadne nego unatoč njezinu grijehu i zabludama budi u njoj uvijek iznova proroke i reformatore.

Katolička teologija naspram toga naglašava nužnost nezabludivosti Crkve i njezina učiteljstva kad govori konačno obvezujući vjernike. Pomoć Duha vjeri Crkve očigledno nije na način neke posebne pripomoći Božje, koju on daje komu hoće, nego je izraz konačnosti pobjede eshatološkog spasenja u Kristu. Ta stvarnost božanskog spasenja nužno ima i svoju izvanjsku, kao društveni organizam Crkve, strukturiranu stranu, pa bi definitivna zabluda Crkve kao posrednice istine vjere dokinula i samo spasenje.³ Temeljna je odrednica kršćanske istine da je ona uvijek vjerovana i svjedočena istina, povezana sa svjedocima vjere koji je posreduju. Iako bezuvjetna, dostupna nam je uvijek samo tim povijesnim posredovanjem u izričajima. Zato je istina vezana uz instituciju i autoritet koji je omogućuju.⁴

Slojevitost učiteljstva

Drugi vatikanski sabor je cijelo treće poglavlje *Dogmatske konstitucije o Crkvi* posvetio ovom važnom pitanju učiteljstva. U formulaciji broja 25 zglasnuta je slojevita pozadina i kompleksnost čina vjere, posebno u pogledu naravi autoriteta crkvenog učiteljstva i oblika poslušnosti koje mu vjernik treba iskazati. Što se tiče samog subjekta preko kojega se učiteljski autoritet očituje valja istaći njegovu višestruku slojevitost, iz čega se dade zaključiti da njegove izjave imaju različitu težinu, već prema odgovarajućem subjektu nauke.⁵

Želimo li točnije odrediti stupanj autoriteta, onda moramo osim vrste subjekta crkvene nauke (ekumenski sabor, papa, rimske kongregacije, regionalne sinode, itd.) uzeti u obzir još nekoliko važnih čimbenika o kojima također ovisi njegova kakvoća. To je prije svega različitost samog sadržaja nauke koja se iznosi (istina vjere, naravno spoznatljive istine, istine izvedene iz vjere i dr.); nadalje, vrsta dokumenata u kojima se očituje nakana autoriteta (koncilska definicija, apostolska konstitucija, papinske bule, enciklike, nagovori i dr.). Na osnovu toga teologija svrstava predložene učiteljske sadržaje po stupnju obvezatnosti u ljestvicu pozitivnih teoloških kvalifikacija (božanska nauka, božanska i katolička nauka, definirana nau-

² Sažeti prikaz protestantskog i katoličkog teološkog mišljenja na koga se ovdje osvrćem donosi Magnus Löhrer, *Träger der Vermittlung, u Mystertium Salutis I*, Einsiedeln 1965, str. 545-587, ovdje str. 558-560.

³ Usp. M. Löhrer, nav. dj., str. 559-560. Autor ovdje navodi citat Karl Rahnera.

⁴ Usp. Walter Kasper, *Theologie und Kirche*, Mainz 1987, str. 43-71, ovdje str. 60.

⁵ Usp. Avery Dulles, *Lehramt und Unfehlbarkeit*, u *Handbuch der Fundamentaltheologie IV*, izd. Walter Kern ..., Herder, Freiburg 1988, str. 153-178, ovdje str. 166; Karl Rahner, *LThK XI*, str. 235-242.

ka, crkvena nauka, itd.), kojima su se obično pridavale i tzv. negativne cenzure, tj. stupnjevi krivovjerja u koje bi vjernik nužno upadao ako ne bi prihvaćao određenu nauku.⁶ Teolozi pripominju da danas u primjeni ovih modela, koji su se posebice proširili u potridentskoj teologiji, valja biti oprezan kako zbog njihovog naglašenog apologetsko-polemičkog naboja tako i zbog činjenice što se na taj način pojedini izričaji trgaju iz svoga složenog konteksta i tako zapravo još teže mogu precizirati.⁷

To je, međutim, samo jedna strana slojevitosti crkvenog učiteljstva. Ono se ne može nikada promatrati odvojeno od Crkve kao cjeline jer je njezin vidljivi dio, utkan u živi organizam zajednice kojega je Krist glava. Učiteljstvo ne prima nikakvu novu Objavu nego zapravo uzima iz svijesti vjere Crkve ono što uz pomoć Duha predlaže kao objavljenu istinu. Crkva pak vođena istim Duhom i osposobljena (nadnaravnim) osjećajem vjere u učiteljskim odlukama prepoznaje svoju vjeru i izražava neprevrtljivost u slaganju s njom. Budući da je Duh, dakle, princip života Crkve, a pripadnost se zajednici spasenja postiže vjerom i posjedovanjem Duha, bilo bi odveć jednostavno mjerodavni autoritet identificirati samo s biskupima i papom.⁸

Različiti nosioci crkvene službe imaju u različitom intenzitetu udjela i u učiteljstvu Crkve. Iz povijesti crkvenih sabora primjerice znamo da su na njima sudjelovali i često suodlučivali teolozi, zatim i svjetovni knezovi, a carevi su imali pravo da ih sazivaju. I u naše vrijeme na Saboru nisu sudjelovali samo biskupi, nego i kardinali koji nisu biskupi, opati i vrhovni poglavari redovničkih zajednica. I sami svećenici, kao dionici Kristove službe, na svoj način imaju udjela u učiteljstvu Crkve. Na neki način, to imaju i vjeroučitelji koji u ime Crkve s kanonskim poslanjem vrše navještaj i pouku u vjeri. Latinski izraz magisterij za učiteljstvo, podrazumijeva službu upravljanja i učenja u teološko-znanstvenom smislu, te uključuje doktore i magistre teologije u učiteljstvo u smislu njihove znanstveno-teološke kompetencije, ali ne u smislu autoritativnih odluka u učiteljskim pitanjima, koje ipak pripadaju samo biskupima. Biskupi su, pak, posebno s obzirom na učiteljske odluke, upućeni na savjet teoloških stručnjaka. Odnos ovih dviju služba u Crkvi krije u sebi određenu napetost, koja se očitovala u brojnim raspravama i izjavama na ovu temu već od samog Koncila, a u pojedinim slučajevima učiteljstvo je nekim teolozima oduzelo kanonsku misiju da u ime Crkve vrše službu poučavanja u teološkim predmetima. Posljednja uputa Kongregacije za nauk vjere *O crkvenom pozivu teologa* (1990) pokušava načelno razjasniti odnos teologije i učiteljstva.⁹ Želeći sačuvati svoju znanstvenost u službi Crkve, teologija se odupire tendencijama da služi samo kao tehnički instrumentarij koji će pronalaziti argumente za odluke učiteljstva ili pak samo pokazati kako je, a ne i da li je neka predložena nauka zaista sadržana u izvorima objave. Teologija u Crkvi ima njoj svojstvenu ulogu koja je nenadomjestiva. Već

⁶ Usp. A. Kolping, *Qualifikationen, theol. u Lexikon für Theologie und Kirche VIII* (1963), str. 914-919.

⁷ Usp. M. Löhrer, nav. dj., str. 562.

⁸ Usp. A. Dulles, nav. dj., str. 161. i sl.

⁹ Usp. *Herder Korrespondenz*, g. 44 (1990), str. 365-373. Na tekst naputka kritički se osvrće Peter Hünermann u istom broju, str 373-377.

je Melkior Cano teološku znanost ubrojio u jedan od deset izvora teološke istine.¹⁰

U širem smislu, moglo bi se nadalje reći da i sveci, proroci i mistici sudjeluju u crkvenom učiteljstvu ukoliko nam svojim svjedočanstvom života i religioznom iskustvom oživotvoruju i posređuju važne spoznaje s obzirom na vjeru i potiču na praktični život po vjeri. I svaki kršćanin na temelju svoje pridruženosti Kristu ima osjećaj vjere. Kad roditelji riječju i primjerom odgajaju svoju djecu u vjeri i oni vrše stanovitu vrstu učiteljstva. Iz rečenog je vidljiva sva širina, stupnjevitost i intezitet sudjelovanja u crkvenom učiteljstvu koja je ovisna o daru Duha Kristova i vrsti službe koju dotični vrši. To je udioništvo u temeljnoj neprevarljivosti Crkve u vjerovanju.

Međutim, kako smo na početku ustvrdili, prema osnovnom katoličkom shvaćanju Crkva ima dar neprevarljivosti i u naučavanju ili takozvanu aktivnu nezabludivost koja se konkretizira u vidljivom hierarhijskom tijelu: zboru biskupa na čelu s papom kao svojim konstitutivnim dijelom. Samo ovo kolegijalno tijelo Crkve ima po božanskom nalogu zadaću i pritom pomoć Duha da pisanu ili predanu riječ Božju "odano sluša, kao svetinju čuva i vjerno izlaže" (DV 10). To je učiteljstvo u užem i uobičajenom smislu riječi koje se očituje i djeluje preko svojih pojedinačnih nosilaca.¹¹

S obzirom na samu pojavnost tih subjekata dva su osnovna načina kako oni u Crkvi nastupaju. Redovitim načinom učiteljstvo djeluje kada redovitim navještanjem aktualizira kršćansku poruku i tako osigurava njezin kontinuitet kroz povijest. Ovdje spada prije svega redoviti navještaj pojedinih biskupa kada oni nastupaju kao kvalificirani svjedoci vjere u svojim biskupijama te posadašnjuju i uprisutnjuju otajstvo Božjeg spasenja. Nadalje, iste je naravi i redovito učenje pape kad se vrhovni poglavar redovitim putem obraća svoj Crkvi. Postoji i treći oblik redovitog učiteljstva, a to je takozvano opće i redovito učiteljstvo episkopata kada se svi biskupi u zajednici s papom, iako raspršeni po svijetu, slože u nauci Crkve (LG 25). Ovo učiteljstvo episkopata, za razliku od dva prva spomenuta, ima karakter nezabludivosti na što ćemo se osvrnuti malo poslije. Na redovit način učiteljstvo djeluje u redovitim prilikama crkvenog života, na izvanredan pak način nastupa u posebnim povodima najčešće kad je ugrožena neka bitna istina vjere ili kad se pojavi neka važna doktrinalna nejasnoća u kojoj se očekuje da Crkva preko njega izreče pravorijek. Tu se učiteljstvo pojavljuje u svojim organima: sinodi biskupa, ekumenskim saborima ili pak u samom papi kad kao vrhovni pastir i učitelj svečano izriče nauku na području vjere i čudoređa (kad govori *ex cathedra*).

Nakon što smo razložili složenost učiteljstva s obzirom na njegovu slojevitost, na subjekte preko kojih se očituje i pojavnost kako nastupa treba reći da postoji značajna razlika i u pogledu kvalitete naučavanja između nezabludivog (pod određenim uvjetima) i autentičnog učiteljstva. Ovo razlikovanje u svijesti mnogih vjernika možda i nije dovoljno jasno pa

¹⁰ Usp. Walter Kern / Franz-Josef Niemann, *Nauka o teološkoj spoznaji*, KS, Zagreb 1988, str. 46.

¹¹ Usp. M. Löhrer, nav. dj., str. 568.

ih zbunjuje i na štetu je povjerenja koje bi kršćanin trebao imati prema nosiocima autoriteta u stvarima vjere. Budući da je pojam nezabludivog naučavanja barem u glavnim crtama poznat, potrebno je poradi jasnoće i nužnog razlikovanja rastumačiti pojam autentičnog naučavanja kako ga iznosi Drugi vatikanski sabor. No, prije toga osvrnut ćemo se na opće i redovito učiteljstvo koje, uz ekumenske sabore i učiteljstvo pape, spada u jedan od tri subjekta nezabludivog učiteljstva, nedovoljno poznat ne samo u svijesti mnogih kršćana nego i naobraženih laika pa i samih teologa.

Opće i redovito učiteljstvo

Da se kolegij biskupa javlja kao učiteljski organ koji i u svom redovitom naučavanju pod određenim uvjetima (LG) ima nezabludivi autoritet, može na prvi pogled zvučati neobično jer se takav učiteljski oblik obično povezuje s crkvenim saborom i papom. Ovaj vid naučavanja episkopata naziva se općim, jer se u njemu očituje cijela Crkva, i redovitim, jer naučava redovitim putem, za razliku od izvanrednog načina, primjerice na jednom crkvenom saboru. Činjenica da je ovaj nosilac nezabludivog naučavanja tek u prošlom stoljeću jasnije spoznat i razlučen od drugih subjekata učiteljske službe, primjer je s jedne strane napredovanja u svijesti vjere Crkve o kojoj govori Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi (br.8) i znak je s druge strane sazrijevanja određenih uvjerenja učiteljstva što teologija svrstava u razvoj dogmi. Iako je ovo učiteljstvo episkopata s obzirom na samu stvar od početka bilo u Crkvi na djelu, njegovo izričito postojanje ističe prvi put papa Pio IX. u pismu nadbiskupu München-Freisinga (1863) u kojemu se papa suprostavlja tendenciji nekih njemačkih teologa da se nezabludivo učiteljstvo ograniči samo na svečane koncilске odluke. U tom se pismu izričito kaže: "K onom što treba vjerovati božanskom vjerom treba pribrojiti također sve što redovito učiteljstvo Crkve širom svijeta uči da je od Boga objavljeno." (DS 2879).¹² Misao istog sadržaja preuzet će zatim Prvi vatikanski sabor u slijedećoj formulaciji: "Božanskom i katoličkom vjerom treba kao od Boga objavljeno sve vjerovati što je sadržano u pisanoj ili predanoj Riječi Božjoj i što je Crkva predložila na vjerovanje bilo na svečan način bilo redovitim i općim naučavanjem." (DS 3011). Ovdje se opće i redovito učiteljstvo jasno razlikuje od svečanog ili izvanrednog i smatra se nezabludivim pa mu prema saborskim ocima dugujemo božansku i katoličku vjeru. Ista je nauka ušla zatim i u tekst o Crkvi Drugoga vatikanskoga sabora: "Premda pojedini biskupi nemaju povlasticu nezabludivosti, ipak, kad se, iako raspršeni po svijetu, ali čuvajući vezu zajednice među sobom i s Petrovim nasljednikom, autentično učeći stvari vjere i morala slože u jednoj nauci kao definitivno obvezatnoj, tada nezabludivo iznose Kristovu nauku." (LG 25). Kao izraz djelovanja toga učiteljstva već od prvih stoljeća navode se činjenice da je Crkva tih vremena odbacila gnosticizam i montanizam, a da to nije bilo svečano izrečeno na nekom crkvenom saboru. Slično je bilo i s najstarijim vjerovanjem koje je poslije bilo samo precizirano i tumačeno. Na isti način prva

¹² Rudolf Brajčić, *Hierarhijsko uređenje Crkve i posebno episkopat*, u Rudolf Brajčić – Mato Zovkić, *Komentar Dogmatske konstitucije o Crkvi*, FTI, Zagreb 1977., str. 416.

Crkva je u procesu razvoja i propitivanja raspoznavala bogonadahnete spise i stvarala kanon Svetoga pisma, a odbacivala apokrifne.

Subjekt ovog redovitog učiteljstva jest kolegij biskupa na čelu s papom. Pravo shvaćeni kolegij uvijek uključuje i papu kao svoj konstitutivni dio. Kolegij je ovdje nova kvaliteta, više nego puki zbor pojedinih biskupa, jer pojedini biskupi nemaju povlasticu nezabludivosti niti se ona izvodi od samog rimskog biskupa.¹³ U sklopu hierarhijskog ustrojstva Crkve značajna je novost da Sabor konstatira postojanje zbora biskupa i njemu svojstveno učiteljsko naučavanje. Njegov autoritet i punomoć izvodi se iz više elemenata (nasljednik zbora apostola, svijest povezanosti biskupa, sakramentalno-pravno ucjepljenje pojedinog biskupa u kolegij i dr.) i aktualizira kao stvarnost koja prethodi pojedinačnom biskupu. "Kolegiju biskupa kao takvom pridolazi pomoć Duha koja se na može postulirati za pojedinog biskupa."¹⁴

Ovo je važan prinos koncilske teologije u bistrenju problematike subjekta autoriteta i vlasti u Crkvi. Međutim, nije jednostavno jasno pokazati da u određenoj nauci postoji moralno slaganje cijelog episkopata. Tek tada je, naime, to učenje općeg i redovitog učiteljstva konačno obavezujuće za vjernike. Ipak se iz raznih svjedočanstava od biskupa, pape, liturgije i teologa može ustanoviti konsenzus u određenoj nauci. Kod pitanja u prijeponu valja biti vrlo oprezan i konzultirati dodatne izvore. Učiteljske formulacije mogu biti, i kod pozitivnih slučajeva slaganja episkopata u nekom pitanju, povezane s teološkim interpretacijama, odnosno predodžbama, (teologumenonima) posebice kod općeg i redovitog naučavanja koje je po svojoj naravi na nižoj razini refleksije. "Možda bi se dalo pokazati da je prije sto godina manje više cijeli episkopat zastupao mišljenje da je čovjek stvoren neposrdno iz anorganske materije. A taj izričaj, koji prema današnjem uvjerenju sigurno ne spada u izričaj vjere, nije bio jasno razlučen od pravog izričaja vjere."¹⁵

Ova činjenica da su istine vjere često izrečene u teološkim predodžbama koje su po naravi stvari povijesno i vremenski uvjetovane, i nije ih uvijek lako razlučiti od smisla samog izričaja, bila je izvorom mnogih teškoća, nesporazuma pa i bolnih sukoba u okviru same Crkve i u odnosima Crkve prema novovjekovnim znanostima. Teološka interpretacija koja tematizira određeni događaj vjere nema istu vrijednost kao autoritativni izričaj. Ona se nerijetko shvaćala kao odgovor na ono "kako", na što se očito ne da odgovoriti iz same Objave. Danas se mogu navesti brojni primjeri takvog nedovoljnog razlikovanja između istine vjere i njezinog izraza u teološkoj interpretaciji: iz eshatologije, nauke o istočnom grijehu, stvaranju, dvostrukom izvoru objave i dr. Da li nas i kada opće i redovito učiteljstvo konačno obavezuje, ne znamo unaprijed, nego se to mora ispitati na svakom pojedinačnom slučaju. Pravo značenje ovoga učiteljskog organa i nije toliko u normativnim formulacijama, koliko u samom redovitom posredovanju i posadašnjenju središnjih sadržaja vjere.

¹³ Usp. Karl Rahner, *Komentar zum III. Kapitel LG*, u *LThK*, str. 222-229; K. Rahner, *Schriften zur Theologie VIII*, str. 375-394.

¹⁴ M. Löhrer, nav. dj., str. 572.

¹⁵ M. Löhrer, nav. dj., str. 573.

Autentično učiteljstvo

S obzirom na samu kvalitetu nauke učiteljstvo može dvojako nastupati: nezabludivo ili samo autentično. Nezabludivi način naučavanja je znatno rjeđi i vjernici uza nj moraju pristajati poslušom vjere, tj. njegovim se sudovima i odlukama imaju podvrgavati u najvišem stupnju. Međutim, Crkva danas redovito govori autentičnim načinom. I Drugi vatikanski je u svojim dokumentima govorio samo autentično, osim onih mjesta gdje ponavlja svečane izjave prethodnih sabora.¹⁶

Ovo je područje gdje Crkva takoreći ne upotrebljava svoj puni autoritet vrlo široko i obuhvaća zapravo sve osim onoga što je svečano definirano, ili što na drugi način već spada u sadržaj sigurnih istina. Zato se i nameće pitanje poblizjeg raščlanjenja autentičnog naučavanja, njegove obvezatnosti i njegovih granica. Znatno broj teologa izražava bojazan da bi učiteljstvo, sudeći po nekim najnovijim izjavama i postupcima, moglo od vjernika zahtijevati strogo podvrgavanje i u stvarima nauke i discipline kad ono govori samo autentično. U tome teolozi prepoznaju tendenciju da se odlukama koje su načelno prevarljive prizna karakter nezabludivosti. To bi pak značilo da učiteljstvo ne poštuje granice vlastitog autoriteta i tako ga zapravo krivom upotrebom slabi.¹⁷ Kao potvrdu toga navodi se da učiteljstvo u posljednje vrijeme često i izrazito zahtijeva podvrgavanje razuma i volje crkvenom autoritetu počevši od formulacija u novom *Kodeksu* (kanon 752), *Prisege vjernosti* za nosioce crkvene službe do najnovije *Upute o crkvenom pozivu teologa*.

S druge strane valja reći da danas postoje ne samo kod pojedinih teologa nego i u svijesti mnogih ljudi suprotne tendencije. Ima onih koji kod prijepornih pitanja autoritet svode zapravo samo na snagu argumenata koji iza njega stoje. Ovdje dotičemo temeljni problem postavljen na početku naše rasprave: Kako se odnosi autoritet prema istini u Crkvi? Stvara li on istinu, ili je samo posreduje, ili je pak pronalazi? S obzirom na njegovu važnost, ovom se pitanju u domaćoj teološkoj literaturi pokoncilskog vremena posvetilo razmjerno malo pozornosti.¹⁸ Pojam autentičan danas se u teologiji rabi u smislu vjerodostojan. Koncil razlikuje autentično od nezabludivog učiteljstva. Biskupe pak naziva "autentičnim ili Kristovom vlašću obdarenim učiteljima" vjere i svjedocima božanske istine. "A sud svoga biskupa što ga on u Kristovo ime daje u stvarima vjere i morala moraju vjernici primati i uza nj pristajati s religioznim poslušom. Taj pak religiozni posluš volje i razuma treba da se na osobit način iskazuje autentičnom učiteljstvu Rimskoga Biskupa i kad ne govori *ex cathedra*." (LG 25). Autentično učiteljstvo se ostvaruje na različitim razinama navješ-

¹⁶ Usp. prikaz autentičnog naučavanja kod W. Kern – F.-J. Niemann, nav. dj., str. 147–155.

¹⁷ Usp. Peter Hünermann, *Das Lehramt und die endliche Gestalt der Glaubenswahrheit. Überlegungen zur römischen Instruktion über die kirchliche Berufung von Theologen*, u Herder Korrespondenz 44 (1990), str. 373–377; Karl-Heinz Wergler, *Die Grenzen des Lehramts in der Kirche*, u *Der Streit um den echten Glauben*, iz. Robert Kutschki, Bezinger 1991, str. 155–168.

¹⁸ Usp. Ivan Fuček, *Pitanje javnog neslaganja s naukom Crkve*, u OŽ 1986, str. 510–516; Vladimir Merčep, *Stav vjernika i teologa pred redovitim crkvenim učiteljstvom*, u CuS 1969, str. 429–449.

taja. Pojedini biskupi u svojim biskupijama navješćuju autentično, dijecezanske i pokrajinske sinode te biskupske konferencije to isto čine za svoja područja. A i ekumenski sabori ne moraju uvijek govoriti nezabludivo. Ovo učiteljstvo uključuje zatim i papinske enciklike, apostolske konstitucije kao i dokumente važnih rimskih kongregacija ako ih papa potvrdi. Ključno je ovdje pitanje: Koji stupanj obvezatnosti traži od vjernika ova vrsta naučavanja? Već smo spomenuli dosta prošireno mišljenje da autentično naučavanje biskupa i pape nema svoje vlastite težine, nego se temelji na razlozima koje oni iznose, pa nam mogu biti više ili manje uvjerljivi, o čemu ovisi onda i naše prihvaćanje ili neprihvatanje. Nato treba reći da Crkva prepostavlja Istinu koja joj je dana kao svjedočea i vezana uz autoritet. O ulozi autoriteta s obzirom na istinu Evanđelja postoji nekoliko shvaćanja.¹⁹

Prema jednima, autoritet ne posjeduje vlastitu istinu niti je stvara, nego je samo zapaža i posreduje kao onu koja već postoji. Drugo shvaćanje ukazuje na tzv. performativnu istinu koja se uspostavlja samim izricanjem, primjerice u vršenju sakramentalnog ili nekog pravnog čina. Postoji i treće i to je upravo ono što se događa u Crkvi. Crkveno učiteljstvo ne pronalazi samo istinu, niti ju stvara, nego je posreduje, ali tako da pri tom ima djelotvornu pomoć Duha koji ga čuva od zablude i uvodi u istinu i onda kada ne govori nezabludivo, već samo na autentičan način. I tu je njegov autoritet pravi jer ne počiva samo na teološkim razlozima iako pritom načelno nije isključena mogućnost zablude, ali je ona iznimna. Nauk i sud biskupa i pape u stvarima vjere i ćudoređa i kad ne govore apsolutnom sigurnošću vjernici trebaju prihvaćati. To podvrgavanje vjernika ipak nije istovjetno onomu kojeg oni duguju nezabludivom učiteljstvu (poslušnost vjere) nego je u skladu sa stupnjem nepogrešivosti autentičnog navješćaja koje vjernika obavezuje da ga prihvati religioznom poslušom. Autentični je autoritet, iako ne nezabludiv, ipak pravi autoritet.

Bruno Schüller u tri teze razlaže sadržaj i konsekvence ovoga autoriteta.²⁰ Prvo: Autentični navješćaj govori uz pomoć Duha Svetoga koja se sastoji u prvom redu u nadmoćnom uvidu u Evanđelje. Zato zaslužuje povjerenje i vjernik je dužan da ga sluša i od njega se daje poučiti jer se radi o Kristovoj istini spasenja u kojoj učiteljstvo ima više uvida i pomaže vjernicima da je neiskrivljeno nađu. Drugo: Autentično učiteljstvo nije doduše nezabludivo s obzirom na svoju formu jer ga vrše ljudi pa kao i sve ljudsko ne isključuje u svojim odlukama i sudovima načelno prevarljivost. Dakle ono može pogriješiti. Nezabludivost ne može biti bit autoriteta jer ga onda ne bi među ljudima uopće bilo. Na svim mogućim područjima života čovjek je upućen da se povjeri vodstvu načelno prevarljivog autoriteta. I najsavjesniji liječnik može nekada pogriješiti u odlukama i dijagnozi. Bolesnik mu se povjerava i podlaže njegovu autoritetu iako nema uvida je li svaka njegova odluka ispravna. Ali on u "pravilu pogađa" dijagnozu, a samo iznimno griješi. Pogreška je iznimka. Ljudski autoritet se pokazuje po tome što čini u pravilu. Sličan primjer je odnos

¹⁹ Usp. W. Kern – F.-J. Niemann, nav. dj., str. 150–155.

²⁰ Usp. Bruno Schüller, *Bemerkungen zur authentischen Verkündigung des kirchlichen Lehramtes*, u *Theologie und Philosophie*, g. 42 (1967), str. 534–551.

između roditelja i djece. Treće: U načelu, prevarljivom je autoritetu svojstvena određena nepouzdanost. No, među ljudima postoji samo ova vrsta autoriteta, pa bi čovjek, prepušten sam sebi, bio nužno još u većoj opasnosti da padne u zabludu bez zaštite ovoga autoriteta koji je od pogrešivosti bolje zaštićen. Zato odabire manji rizik i podlaže se autoritetu koji samo iznimno griješi. "Tako autentično učiteljstvo svoj autoritet duguje volji Krista začetnika i po tome se razlikuje od ostalih ljudskih autoriteta, zbog njegove načelne pogrešivosti za nj formalno ne može ništa drugo vrijediti, što ne vrijedi za svaki drugi ne nezabludivi autoritet. Oslanjajući se na obećanu potporu Duha Svetoga autentični autoritet može za se reći da su njegovi sudovi i odluke u stvarima vjere i čudoređa u pravilu ispravne, a samo iznimno krive."²¹

Schüller pritom misli prije svega na područje čudoređa i na osnovu iznesenih primjera preporučuje nositeljima autentičnog učiteljstva da moraju biti spremni koji put javno opozvati svoj krivi sud. Radi se o Istini koja ne može biti na štetu povjerenja. Jedino nas ona može osloboditi i radi nje treba ukazati i na granice one instance koja nam posreduje istinu Evandjelja. Ako se vjernik pouzda u ovaj autoritet, redovito je očuvan zablude, a može biti samo iznimno razočaran, jer učiteljstvo ima jaču moć čudorednog uvida. Dogodi li se ipak ono nevjerovatno, tj. da je autentično učiteljstvo pogriješilo u svomu sudu, to se onda mora u svakom pojedinom slučaju i dokazati. Teret dokaza je na samomu vjerniku koji smatra da u određenom pitanju moralnog zakona mora po savjesti drukčije misliti i postupati.²² To neslaganje vjernika s učiteljstvom gorući je problem u životu Crkve našega vremena koji zahtijeva temeljit pristup i cjelovit prikaz pa ga ovdje ne možemo razlagati. Ovo do sada rečeno može pomoći da se i to pitanje bolje uoči i ustrajno teži prevladavanju disencije. Trajna je značajka kršćanskog življenja da tek djelomično u većoj ili manjoj mjeri ostvaruje onaj idealni cilj čudorednih normi i vrednota Evandjelja. Međutim, danas postoji upravo na području morala izrazit nesklad između autentičnog naučavanja Crkve i praktičnog življenja mnogih katolika. Ne zabrinjava samo činjenica već poznatog raskoraka između učenja vjere i prakse života nego još više zbunjuje različitost tumačenja i vrednovanja primjerice na području ljudske seksualnosti i pojedinih čina unutar nje. Vrlo značajna znanstvena otkrića i dalekosežne promjene u ponašanju nameću u toj vrlo osjetljivoj domeni brojne probleme i otvaraju niz pitanja. Njihovo teološko vrednovanje i učiteljsko prosuđivanje još je u toku i veliki je izazov za teologiju i Crkvu.

Zacijelo postoje važna životna pitanja u kojima Krist Crkvi i vjernicima nije zamjacio apsolutno očuvanje od zabluda. Crkveno učiteljstvo ne prima nikakve nove objave i istine nego pomoć Duha Božjega kao svijetlo i potporu u mukotrpnom i trajnom nastojanju da cjelokupnu ljudsku životnu stvarnost tumači, prosuđuje i čudoredno vrednuje. Nositelje autentičnog učiteljstva Duh može i prepustiti njihovoj ljudskoj slabosti ako u pojedinim

²¹ B. Schüller, nav. dj., str. 539.

²² B. Schüller, nav. dj., str. 341-351. Autor navodi nekoliko primjera iz povijesti na kojima su očite i granice ovoga učiteljstva (seksualna etika, vjerska sloboda ili primjerice upotreba sile) pa je ono boljim uvidom (prešutno) revidiralo neke svoje odluke. Pritom ukazuje i na nedovoljnu kritičnost teologa u traženju etičke istine.

prilikama izgube iz vida da su u službi posredovanja volje Božje ljudima. Zato oni imaju najodgovorniju dužnost da učine sve kako bi što dublje istražili i današnjem čovjeku na prikladan i razumljiv način izložili poruku spasenja. Učiteljstvo je sredstvo da istina Evanđelja u Kristu neiskrivljeno dospije do ljudi i da je oni sigurno mogu spoznati. Ono tu svoju zadaću ispunja jer unatoč spomenutih teškoća i uvijek novih izazova ipak u pravilu u svojim sudovima i odlukama pogađa istinu i tako vjernicima pruža sigurnost koja je dostatna za praktični život.

KIRCHLICHE AUTORITÄT UND DIE WAHRHEIT DES GLAUBENS

Zusammenfassung

Durch die allgemeine Autoritätskrise drängt sich auch die Frage der kirchlichen Autorität auf. Bei näherer Betrachtung lässt sich zeigen, dass die Wahrheit des Glaubens an bestimmte Autoritäten gebunden ist, die ihre Kontinuität und authentische Vermittlung erst ermöglichen. Das katholische Kirchenverständnis sieht die Unfehlbarkeit der Kirche an die Unfehlbarkeit ihrer Lehrinstanzen gebunden. In diesem Zusammenhang wird die Einbindung des Lehramtes in der Kirche herausgestellt und eine gestufte Teilnahme vieler Subjekte an ihm betont.

Zwei Aspekte des kirchlichen Lehramtes werden dann ausführlicher dargelegt. Erstens, das allgemeine und ordentliche Lehramt, dessen Identifizierung erst neueren Datums ist. Zweitens, das authentische Lehramt, das wegen heutiger Diskussion über seine Zuständigkeit, über die Art seiner Autorität und Verbindlichkeit seiner Urteile eine besondere Aufmerksamkeit verdient. Das authentische Lehramt der Kirche, obwohl prinzipiell fehlbar, hat eine echte Autorität, weil es in der Regel die Wahrheit trifft und somit die Gläubigen zum Gehorsam verpflichtet. Allerdings bleibt die Frage des Dissenses, die noch keine zufriedenstellende Lösung gefunden hat.